

10th Meeting of the European Heads of Conservation / 10. sastanak voditelja konzervatorsko-restauratorskih odjela pri europskim nacionalnim arhivima.

Tartu, Estonija, 30. – 31. svibnja 2018.

Deseti po redu sastanak voditelja konzervatorsko-restauratorskih odjela pri europskim nacionalnim arhivima (*European Heads of Conservation - EHC*) održan je u Nacionalnom arhivu Estonije, u gradu Tartuu. Tema sastanaka bilo je *Školovanje konzervatora-restauratora i pitanja licenciranja restauratora*. U radu sastanka sudjelovalo je 14 voditelja i 10 djelatnika konzervatorsko-restauratorskih odjela iz 12 zemalja Europe. Zoe Reid (Irska); Danguolė Šlaustienė, Jurate Zaliene (Litva); Jonas Palm (Švedska); Asger Svane-Knudsen (Danska); Anna Czajka (Poljska); Gerrit de Bruin (Nizozemska); Danguole Slaustiene, Jurate Zaliene, Inga Steingolde, (Latvija); Jedert Vodopivec Tomažič (Slovenija); Mario V. Gauci (Malta); Dorottya Szlabey (Mađarska); Jaan Lehtaru, Kurmo Konsa, Kristina Teral, Benno Aavasalu, Eveli Valts, Svea Volmer, Küllike Pihkva, Liis Turnau, Hedvig Mäe, Ruth Tiidor (Estonija); Andreja Dragojević (Hrvatska).

Pozdravni govor održao je ravnatelj Nacionalnog arhiva Estonije Priit Pirsko, nakon čega su održane prezentacije i rasprava o stručnom obrazovanju i akreditaciji konzervatora-restauratora (dogovorenoj temi sastanka).

Kolegica Jedert Vodopivec Tomažič iz Slovenije dala je kratki povijesni pregled razvoja konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u Arhivu Republike Slovenije od početaka, u Muzeju moderne povijesti 1956., pa sve do današnjih dana u Centru za restauriranje i konzervaciju. Centar danas pruža godišnju formalnu i neformalnu edukaciju arhivistima, knjižničarima i muzealcima. Sveučilišni studij o pisanoj baštini moguće je pohađati na Filozofskom fakultetu, a restauriranje knjiga i papira na Akademiji za likovnu umjetnost i oblikovanje u Ljubljani. Jonas Palm iz Švedske dao je kratki pregled (obrazovanja konzervatora te naglasio da odgovarajući studij postoji na Sveučilištu u Gothenburgu, i to jedan poslijediplomski studij i nekoliko dodiplomskih studija iz različitih područja. Svake godine samo 15 studenata prihvaća studij povijesti, kemije, komunikacija i sl., te se nakon završenog studija mogu zaposliti u muzejima, knjižnicama i arhivima. Kolegica iz Poljske Anna Czajka rekla je da se u poljskim arhivima počelo s konzervatorsko-restauratorskim radovima već 1947., uz naznake s čime su se sve u početku restauratori suočavali. Godine 1951. Akademija likovnih umjetnosti u Varšavi otvorila je specijalistički odjel za restauriranje papira (grafika i knjige). Profesionalnu akreditaciju (certifikaciju) u području konzervatorsko-restauratorske djelatnosti rješava Ministarstvo kulture. Gerrit de Bruin iz Nizozemske objasnio je da Društvo za očuvanje organizira program osposobljavanja, koji se održava u Amsterdamu i traje 7 godina (2 BA, 2 MA, postdiplomski i

radni). Također, upozorio je da je dobro je imati zaposlenike s visokim obrazovanjem, ali stvarna je potreba imati više stručnih radnika u spremištima. U tu svrhu, posebnim programom se, za osobe koje već rade u spremištima, organizira osposobljavanje jedan dan u tjednu. Upozorio je također da studenti restauriranja nemaju znanja o brizi za velike zbirke, jer kroz studij stječu samo znanja i vještine na pojedinačnim predmetima. Mario Gauci govorio je o situaciji na Malti i rekao da su se do 2005. restauratori obrazovali izvan Malte. Godine 2005. otvoren je magistarski studij restauracije. Od 2009. do 2013. funkcionirao je Fakultet konzervatorskih znanosti. Diplomski studij organizira Sveučilište na Malti, a praktičnu obuku provodi Nacionalni arhiv Malte. Od 2003. godine zakon regulira praktičan rad i definira zahtjeve. Danguole Slaustiene iz Litve govorila je o akreditaciji restauratora u Litvi. Restauratori moraju proći proces profesionalne akreditacije svakih 5 godina. Akreditacija se odvija besplatno. Javno financirane institucije ili projekti moraju zaposliti akreditirane restauratore i platiti određenu plaću, ovisno o razini akreditacije.

Obrazovanje u Latviji, objasnila je Justine Ose, može se steći na 3 mjesta: Riga Building College, Latvija Academy i Riga Technical University. Kvalifikacije restauratora ocjenjuje Državna inspekcija za zaštitu baštine. Restauriranje papira manje je popularno od ostalih područja restauriranja. Problem je u tome što sve manje studenata zainteresirano za tu temu. Jedan od razloga može biti vrlo ograničen broj radnih mjesta. Ova situacija utječe i na Nacionalni arhiv. Sustav akreditacije konzervatora u Latviji postoji već nekoliko desetljeća. U pravilu nakon akreditacije viša razina zvanja znači veću plaću. Zoë Reid, govoreći o obuci konzervatora u Irskoj, objasnila je da ne postoji treća razina obuke u Irskoj, samo u inozemstvu, tako da studenti odlaze na Sveučilišta u Londonu i u Amsterdamu. Institut za konzervatore-restauratore u Irskoj (ICRI) dodjeljuje obrazovne stipendije, no to su skromna sredstva za troškove treće razine obrazovanja. No ICRI se neprekidno bavi stručnim obrazovanjem kratkim tečajevima u Irskoj i inozemstvu. Tu su i muzejski programi: upravljanje, identifikacija digitalnih otisaka, korištenje gelova, muzejska rasvjeta i sl. ICRI od 1990. provodi uspješan program akreditacije za restauratore s iskustvom od 5 godina nakon diplomiranja.

Dorottya Szlabey objasnila je da je povijest restauratorskog obrazovanja u Mađarskoj slična onome u Poljskoj. Restauratori su u početku bili samouki. U početku veću razinu obrazovanja dobili su knjigoveže. Od 1975. godine na Fakultetu primijenjenih umjetnosti djeluje restauratorski odjel koji se bavi obrazovanjem iz likovnih umjetnosti, papira, knjiga, keramike i zaštite kože. Na mađarskom Sveučilištu likovnih umjetnosti studenti treće godine usavršavaju se iz kemije, materijala, biologije, a zatim nastavljaju s dvogodišnjom obukom iz papira i drugih materijala. Situacija u arhivima je takva da mnogi djelatnici nemaju specijalizirano, a vrlo malo ih ima visoko obrazovanje. Arhivi pokušavaju organizirati tečajeve radi poboljšanja praktičnih vještina osoblja.

Kolega iz Danske Asger Svane Knudsen predočio je zanimljivu buduću ulogu arhivista i restauratora u arhivima. Do 2035. godine Danski nacionalni arhiv procjenjuje da se akvizicija dokumenata na papiru više ili manje zaustavlja, a gotovo da niti jedan javni ured više neće imati dokumente na papiru. Akvizicija u 2016. od 8 km je bila zadnja nakon čega je zbirka zatvorena. Zaključak je da se državni uredi žele riješiti papira. Kolega upozorava na rastući trend: od papira do IT-a (podaci), tako da ljudi gube znanje o tome kako pronaći informacije u dokumentima. Uloga arhivista se smanjuje i već postoji samo *online tutorial*. Arhivske institucije prelaze iz kulturnih i znanstvenih institucija u javna poduzeća koja stječu, čuvaju i stavljaju na raspolaganje arhivsko građivo i brinu o sigurnosti, a taj proces uključuje sve manje znanosti. Profesionalna uloga arhivista u budućnosti - radnik u proizvodnji koji prikuplja elektronske datoteke. Rad će se obavljati samo na računalu, rijetko uključuje znanje znanstvenika (tj. stari sustav registracije ili stari rukopis), ali zahtijeva vrlo dobre IT vještine. Posljedično Arhivu će za nekoliko godina nedostajati stručna znanja o organiziranju i rukovanju dokumentima na papiru i pergamentima od srednjeg vijeka do danas! Restauriranje u budućnosti vidi tako da će uključivati manje laboratorijskih radova, a restauratori će biti kustosi kada papir postane povijesni medij pisanja i više će djelovati kao uredski službenici: vodit će nekvalificirane arhiviste i goste u čitaonicama i učiti o ispravnom rukovanju papirom i pergamentom. Na kraju zaključuje da se važnost arhiva zapravo povećava, a potreba za arhivistima smanjuje, jer će biti više tehničkih pomagala koja će pomoći u razumijevanju sadržaja zapisa.

Kurmo Konsa iz Estonije dao je pregled obrazovanja u svojoj zemlji. Studenti mogu studirati restauriranje na tri mjesta: Sveučilište u Tartu, Estonska akademija likovnih umjetnosti i Tartu Art College. Na Sveučilištu u Tartu od 1980-ih do 2003. godine Odjel za kemiju ponudio je pojedinačne studijske programe. Magistarski studij "Očuvanje kulturne baštine" ponuđen je 2003.-2014. kao zajednički projekt Fakulteta fizike i kemije i Filozofskog fakulteta. Godine 1995. Estonska akademija likovnih umjetnosti započela je s tečajevima arhitektonske konzervacije i restauracije, a 1999. godine studij magistarskog studija, 2001. godine studij BA studija, a 2003. godine doktorski studij. Godine 1990. Tartu Art College otvorio je studij restauriranja na odjelu namještaja i na odjelu slikarstva, od 2000. godine na odjelu dizajna kože (uključujući papir i uveze), a 2007. na kiparskom odjelu. Od studenata koji su diplomirali, samo jedan u arhivu radi kao restaurator, dok je nekoliko njih angažirano za obavljanje preventivne konzervacije.

Kao predstavnik Hrvatske obrazložila sam da u Hrvatskoj trenutno postoje tri konzervatorsko-restauratorska studija: diplomski (integrirani 5-godišnji) studij o konzervaciji i restauraciji umjetničkog rada na Odsjeku za konzervaciju i restauraciju umjetnina na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu (od 1997.); diplomski (integrirani 5-godišnji) studij konzervacije i restauracije na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu (od 1997.); dodiplom-

ski studij i diplomski studij konzervacije i restauracije na Sveučilištu u Dubrovniku (od 2005.). U Dubrovniku preddiplomski studij traje tri godine (6 semestara) i obuhvaća konzervaciju i restauraciju predmeta od drva, papira, tekstila, metala i keramike. Važna značajka programa je bliska suradnja s umjetnošću i restauracijom „Palazzo Spinelli“ u Firenci na temelju praktičnog rada studenata s teorijskim temeljima. Stručne konzervatorsko-restauratorske radove na zaštiti i očuvanju kulturne baštine mogu obavljati pojedinci koji imaju adekvatan osnovni ili viši stručni naziv. Za stjecanje stručnog zvanja uvjeti su: odgovarajuće stručno osposobljavanje, dvije godine radnog iskustva u struci i položen stručni ispit. Opći dio ispita uključuje samo usmeni dio ispita. Poseban dio ispita obuhvaća: a) usmeni dio ispita; b) praktični rad i c) pisani rad. Ministarstvo kulture odobrava akreditaciju/dozvolu za obavljanje djelatnosti zaštite i očuvanja kulturne baštine. Dopuštenje se može izdati ako uvjeti ispunjavaju stručne kvalifikacije, tehničku opremu i sigurnosne mjere.

Usljedio je nekoliko kratkih izlaganja na temu recentnih konzervatorsko-restauratorskih i drugih aktivnosti pri europskim arhivima, te obilazak nove zgrada Nacionalnog arhiva Estonije (Noora) u Tartuu. Za Noora-u je 15. travnja 2015. postavljen kamen temeljac, a službeno je otvorena 1. veljače 2017. Obišli smo suvremeno opremljene prostore: restauratorski odjel, spremišta i čitaonicu. Posjetili smo i Tartu Art College koji nudi sedam nastavnih planova i programa iz područja dizajna, konzervacije/restauracije i umjetnosti (fotografije, restauracije slikarstva i zidnog slikarstva, dizajna medija i oglasa, dizajna i restauracije namještaja, dizajna i restauracije kože, skulpture i tekstila). Posjet Sveučilišnoj knjižnici u Tartuu sastojao se od obilaska čitaonica, spremišta i restauratorskom odjelu u čijem prostoru se nalazi i posebno postrojenje za neutralizaciju papira. Na kraju posjeta u Tartuu posjetili smo i Estonski narodni muzej koji je svoj novi dom (projekt pod nazivom “Memorijsko polje”) otvorio 1. listopada 2016. Muzej se bavi prikupljanjem, čuvanjem i proučavanjem materijala koji se bave kulturom i poviješću Estonaca, estonskih manjina i finsko-ugarskih naroda. U muzeju smo posjetili restauratorski odjel podijeljen prema tipu muzejske građe, istraživački laboratorij i suvremeno opremljena spremišta.

Andreja Dragojević